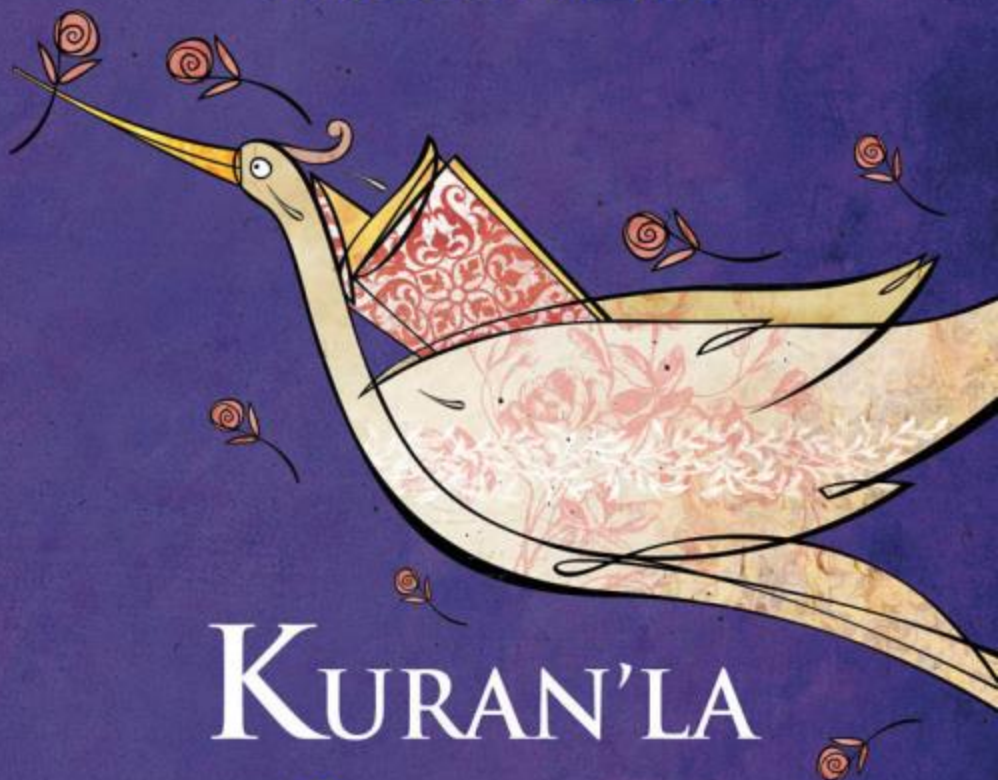

Hasan Taşdelen

KURAN'LA GÜLMEK

KURAN'LA AĞLAMAK

KUR'AN'LA GÜLMEK
KUR'AN'LA AĞLAMAK
Hasan Taşdelen

BİRİNCİ BÖLÜM

SERLEVHA

Şâ'bî “Bugün onların ağızlarına mühür vururuz” [Yâsîn 36: 65] âyeti hakkında Enes b. Mâlik’ten (r.a.) rivayet ediyor: Biz Peygamber’in (s.a.v.) yanında idik. Birden azı dişleri görünecek şekilde gülmeye başladı ve “Biliyor musunuz, niçin güldüm” dedi. Ashab: “Ey Allah resülü! Bilmiyoruz, niçin güldünüz?” dediler. “Güldüm, zirâ Rahmân olan Allah kulun Rabbiyle münakaşasına güldü. Kul şöyle der: “Bana zulmetmeyeceğine dair garanti vermedin mi?” Rab: “Evet, verdim kulum” der. Kul tekrar, “O zaman ben kendime kendimden bir şahit istiyorum” der. Bunun üzerine, Rab, “Nefsin bugün sana şahit olarak yeter. Kirâmen kâtîbîn de şahitler olarak yeter” Kulun ağızına mühür vurulur ve uzuvlarına, “konuş!” diye emredilir, onlar da konuşur. Sonra kula tekrar konuşma hakkı verilir. Kul uzuvlarına şöyle seslenir: “Yazıklar olsun size, uzak olun! Ben böyle yaparak sizi savunuyordum. [Halbuki siz beni rezil ettiniz]”⁵

***

İbn Abbas’tan (r.a.) gelen bir rivayet şöyledir: Bedir savaşında, Hz. Ali, Mikdad’a (r.a.) “Atını bana ver, binip savaşağım” dedi. Konuşmayı duyan Hz. Peygamber “Senin piyade olman süvari olmandan daha iyidir” buyurdu. Buna rağmen Hz. Ali, Mikdâd’dan atı alarak bindi. Sonra atın üzerinde iken, yayını gererek bir ok yerleştirdi ve düşmana doğru fırlattı. Yaydan fırlayan ok atın kulağına sürtününce, at ürkerek şaha kalktı ve Hz. Ali’yi sırtından attı. Hz. Ali’nin o şekilde düştüğünü gören Hz.

5 Kitâbu’t-tevbe, s. 44-45.

Peygamber, güldü, hatta eliyle ağzını kapattı. Düşmesine sinirlenen Hz. Ali ise, kılıcını çekerek müşriklere saldırdı.⁶

***

Suhayb anlatıyor: Bir defasında Hz. Peygamber'in yanına gitmiştim. O sırada Kulsûm b. el-Hedm'in evinde idi. Ben girdiğimde önlerinde hurma vardı ve ondan yiyorlardı. O sıralarda ben de bir gözümden rahatsızdım. Hz. Peygamber bana, "Gözün böyle iken hurma yemezsin herhalde" dedi. Ben de "Ben sağlam olan diğer gözümün tarafından yerim" dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber azı dişleri görünecek şekilde güldü.⁷

Hz. Peygamber'in ashabına karşı sürekli mütebessim ve güler yüzlü olduğu hakkında çok sayıda rivayet vardır. Sadece örnek olması açısından Abdullah b. el-Haris'in⁸ Hz. Peygamber hakkındaki şu ifadeleri bile yeterlidir: "Ben Allah Rasûlünden daha mütebessim hiç kimse görmedim."⁹

Hz. Peygamber sadece kendisi güler yüzlü olmakla kalmamış, aynı zamanda ashabına da güler yüzlü olmalarını sık sık tavsiye etmiştir. Nitekim, Cabir b. Abdullah bize Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Kardeşini güler yüzle karşılayan bir iyiliktir."¹⁰

Yahya b. Ebû Kuseyyir'in¹¹ naklettiği bir hadis şöyledir: Bir adam çok fazla gülüyordu. Onun bu durumu Hz. Peygamber'in

---

6 Mekârimu'l-ahlâk, s. 127-8.

7 Musnedu'l-Bezzâr, VI, 28.

8 Abdullah b. el-Haris b. Cez' ez-Zübeyd, Ebu'l-Hâris, sahâbedendir, Mısır'a yerleşmiştir. Mısır'ın fethinde bulunmuştur. Sahâbeden Mısır'da en son vefat eden kişidir. Hicri 86 senesinde vefat etmiştir. Tehzîbu'l-Kemâl, XIV/392.

9 el-Mudârâh, s. 59.

10 el-Mudârâh, s. 58.

11 Yahya b. Ebû Kuseyyir et-Tâi, Ebû Nasr el-Yemâmî, hicri 132 senesinde vefat etmiştir. Sika ve sebt olmasına rağmen, tedlis ve irsalleri bulunmaktadır. (Takrîbu't-tehzîb, s. 596).

yanında dile getirildi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Biliniz ki o, Cennete gülerek girecektir!”¹²

Hız. Peygamber’in bu tavsiyelerinin ashab ve onlardan sonra gelen müslümanlar tarafından uygulandığını görüyoruz. Mesela, Süfyân b. Muhammed¹³, İbn Ömer’in¹⁴ en şakacı ve en çok gülen insanlardan biri olduğunu nakletmektedir.¹⁵

Tabiinin önde gelen imamlarından da gülmesiyle meşhur olanlar vardı. Mansur,¹⁶ Muhammed b. Sîrîn’in bazen gözlerinden yaş gelecek kadar güldüğünü nakletmektedir.¹⁷ Yine Muhammed b. Sîrîn hakkında, Yunus b. Ubeyd¹⁸ şöyle bir rivayette bulunmaktadır: “Muhammed b. Sîrîn, çok gülerdi ve çok şakacıydı”.¹⁹ Muhammed b. Sîrîn hakkındaki rivayetler bunlarla da sınırlı değildir. Mehdîb. Meymun,²⁰ İbn Sîrîn’in zaman zaman şiir okuduğunu, bir tarafına yatacak kadar güldüğünü, bununla birlikte, sıra hadise geldiğinde birden ciddileştiğini ve yüz renginin değiştiğini ifade etmektedir.²¹

Bununla birlikte, hem ashabın hem de onlara tabi olanların, bu işin dengesini kaçırmadan yürüttüklerini görüyoruz. Hişam b. Hassan’ın²² eşi Ümmü Abbad, İbn Sîrîn hakkında şöyle bir rivayette bulunmaktadır: Biz bazen Muhammed b. Sirin’in evin-

12 el-Mudârâh, s. 66.

13 Süfyân b. Muhammed el-Masîsî el-Fezârî, sika değildir, rivayetleri için uydurma olanları da vardır. (Lisânü’l-mîzân, III/54)

14 Ebû Abdurrahman Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb: Hz. Ömer’in oğlu. Hadis rivayetleriyle meşhurdur.

15 el-Mudârâh, s. 65.

16 Mansur b. Zazan el-Vâsîfî, Ebu’l-Muğîre, hicri 129 yılında vefat etmiştir. Sika ve sebt’tir. (Takrîbu’t-tehzîb, 546).

17 el-Mudârâh, s. 66.

18 Yunus b. Ubeyd b. Dinar el-Abdi el-Basrî, Ebû Ubeyd. Sika ve sebt’tir. Hicri 139 senesinde vefat etmiştir. (Takrîbu’t-tehzîb, 613).

19 el-Mudârâh, s. 67.

20 Mehdî b. Meymun el-Ezdî el-Mî’velî, el-Bisrî, Ebû Yahya, sikadır, hicri 172 yılında vefat etmiştir. (Takrîbu’t-tehzîb, s. 548).

21 el-Mudârâh, s. 67.

22 Hişam b. Hassan el-Kardûsî el-Basrî, İbn Sîrîn ve Hasenu’l-Basrî’nin hadislerini en iyi bilen ravilerdendir. Hicri, 148 yılında vefat etmiştir. (İber, I/160; Takrîbu’t-tehzîb, 572.)

de kalırdık; geceleri ağlamasını işitirdik, sabah olunca da bazen bize şakalar yapardı.”²³

Herhalde tabiinin bu konudaki davranışını bize en güzel bir şekilde Bilal b. Sa’d²⁴ özetlemektedir: “Gündüz vakitleri birbirlerine gülerler, gece olunca ise rahipler gibi ibadet için köşelerine çekilirlerdi.”²⁵

1) ÇEŞİTLİ HALK KESİMLERİ

A) BEDEVİLER

Bedeviler şehirlerin dışında tabiatla iç içe yaşayan kişilerdir. Hayat şartları oldukça zordur ve göçebe bir hayat sürdürürler. Bu yüzden, ilim irfandan uzak insanlardır. Anekdotlarda, genelde kaba, cahil ve saf olarak görünürler. Ancak bazen zekalarıyla ve kurnazlıklarıyla şaşırtırlar. Ancak herhâlükârda doğallıkları, en belirgin özellikleridir.

KURTULDUK

Bedevînin biri İbn Âbbas’ı (r.a.)

﴿وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُم مِّنْهَا﴾

“Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oraya düşmekten de sizi O kurtardı” [Âl-i İmrân 3: 103]

23 el-Mudârâh, s. 67.

24 Ebû Amr Bilâl b. Sa’da b. Temîm el-Eş’arî ed-Dimeşkî. Tabiîn alimlerinden. Irak’ta Hasenu’l-Basri’nin konumu ne ise, Şam’da da Bilal b. Sa’d’in konumu o idi. Hişam b. Abdülmelik’in hilafeti yıllarında vefat etmiştir. (Hilyetu’l-evliyâ, V/221; Tehzîbu’l-kemâl, IV/291; Takrîbu’t-tehzîb, 129).

25 el-Mudârâh s. 68.

âyetini okurken duydu ve hemen şöyle dedi: “Ka’be’nin Rabbine yemin ederim ki, paçayı yırttık! Eğer bizi oraya atmaya niyeti olsaydı kurtarmazdı!” Bedevînin bu yorumunu duyan İbn Abbâs (r.a.) “Bu ayetin ince manasını bir cahil bedevîden duyun” dedi.²⁶

***

RABBİN NEREDE?

Hız. Osman b. Affân bir gün evinin kapısının önüne çıkmıştı. Bu sırada kapının önüne gelip oturmuş olan Âmir İbn Abdükays’i²⁷ gördü. Bu adam, yaşlı, küçük bünyeli çirkin, çarpık dişli ve seyrek sakallı birisi idi. Üzerinde bir aba vardı. Görüntüsünden dolayı, Hız. Osman, onun çok sıradan bir bedevî olduğu düşüncesiyle sınamak istedi ve “*Bedevî! Rabbin nerededir?*” diye sordu. O da,

﴿بِالرَّصَادِ﴾

(Şüphesiz Rabbin), gözetlemedir. [Fecr 89: 14]

cevâbını verdi. Denilir ki, Âmir b. Abdükays’tan başka hiç kimse Hız. Osman’ı ne diyeceğini bilemez halde bırakmamıştır.²⁸

***

HIRSIZ

Bir bedevî içinde biraz para olan bir keseyi çaldıktan sonra namaz kılmak için mescide girmiş. Bu bedevînin adı da Musa imiş. O sırada imam,

﴿وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى﴾

“Mûsâ, şu sağ elinde tuttuğun şey de ne?” [Tâhâ 20: 17]

26 el-İktibâs, I, 59.

27 Âmir b. Abdülkays el-Anberî: Hem Câhiliyye hem de İslâmî dönemde yaşamış, zâhidâne kişiliği olan meşhur bir bedevî.

28 el-Beyân ve’t-tebyîn, I, 200.

âyetini okuyormuş. Adam, imamın kendisini kastettiğini zannederek, “*Vallâhi sen sihirbazsın!*” demiş ve elindeki para kesesini bırakarak kaçmış.²⁹

***

SAF MÜCRİM

İsmi Mücrim³⁰ olan bir bedevî, imamın hemen arkasında en öndeki safta namaza durmuş. İmam Mürselât sûresinden okumaya başlamış ve şu âyete gelmiş,

﴿أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ﴾

Biz öndekileri helâk etmedik mi? [Mürselat 77: 16]

Bu âyeti duyunca –ilk safta duranların kastediliğini zannederek- tedirgin olan bedevî son safa doğru geri çıkar. İmam okumaya devam eder,

﴿ثُمَّ تَتَّبِعُهُمُ الْآخَرِينَ﴾

Sonra arkadakileri de onların peşine takacağız.

[Mürselat 77: 17]

Bunun üzerine bedevî ortadaki safa geçer. İmam okumaya devam eder,

﴿كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ﴾

Biz mücrimlere (suçlulara) işte böyle yaparız.

[Mürselat 77: 18]

Bu âyeti duyunca bedevî hemen kendini mescidin dışına atarak “*Öldürmek için peşine düştükleri kişi benim*” diyerek hızla uzaklaşmış.³¹

29 el-Mustatraf, s. 472.

30 Mücrim, Arapçada lügat manası olarak “suçlu” demektir.

31 Ahbaru'l-hamka ve'l-mugaffelin, s. 125.

EN ZARARDA OLANLAR

Bedevînin biri, bir diğzerinin,

﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾

De ki: En zararda olanları size bildirelim mi? Onlar, güzel bir şey yaptıklarını sanmalarına rağmen, dünya hayatındaki çabaları boşa gidenlerdir. [Kehf 18: 103-104]

âyetini okuduğunu işitmiş. Hemen okuyana hitâben, “Baban hakkı için! Senin okuduğun bu âyette kastedilenlerin kim olduğunu adım gibi biliyorum!” demiş. Karşısındaki, “Kimmiş bu çabaları boşa gidenler?” diye sormuş. Bedevî şöyle cevap vermiş: “Binbir zahmetle tirit hazırlamalarına rağmen, yemek başkasına nasip olanlar!”³²

Yine bir bedevîye bu âyetin manası sorulduğunda şöyle demiş: “Malımı yemek başkalarına nasip olan cimri insanlardır.”³³

YAĞMUR DUASI

Bir bedevî, Nahiv³⁴ bilgini Ebu'l-Meknûn'nun ders halkasına katılmış. O sırada Ebu'l-Meknûn şöyle bir yağmur duası okumaktaymış:

“Allah’ımız, Rabbimiz, İlâhımız, Mevlâmız! Peygamberimiz Hz. Muhammed’e salât et. Allah’ımız! Her kim hakkımızda kötü niyet beslerse, küçük kız çocuklarının boyunlarını gerdanlıklar nasıl çevreliyorsa, sen de bu kötülükle o kimseleri böyle çe-

32 Nesru`d-durr, VI, 303.

33 el-Besair ve`z-zehair, VI, 169.

34 Nahiv: Arap dili grameri, sentaks.

peçevre sar! Sonra da, fil sahiplerinin başlarına ateşten taşları (siccîl) nasıl geçirmişsen, onların başına da bu kötülüğü geçir! Rabbimiz! Bize bir yağmur ver, kuraklıktan kurtaran, bereketli, verimli, gök gürültülü, sağanak, kesintisiz, biteviye, bardaktan boşanırcasına yağan, her tarafı kaplayan, bol bol dökülen, halk için gölcükler oluşturan ancak eşrafa da zarar vermeyen bir yağmur...!”.

Ağdalı ifadelerle dolu duanın bu kısmında bedevî kendini tutamayarak söze girer: “Kabe’nin Rabbine yemin olsun! Ey mezkur dua neticesinde kopacak bu tufanda Nuh peygamberin halifesi olan zât! Müsâadenle,

﴿سَاوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَّعَصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ﴾

Kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım!

[Hûd 11: 43]³⁵

B) MECNÛNLAR

Burada haklarında anekdot nakledilen mecnûnlar ‘ukalâu’l-mecânîn’/akıllı deli denilen, bazen deliler gibi hareket eden, fakat ağızlarından hikmetli sözler dökülen veya sara gibi bir hastalıktan dolayı zaman zaman garip hareketler yapan, bayılan ve bu yüzden deli zannedilen kişilerdir. Bunların en bariz özelliklerinden biri de, en yüksek devlet yöneticileri ve zalimler karşısında bile pervasızca konuşabilmeleridir.

SAKAL MUHABBETİ

Ebû Zeyd en-Nahvî³⁶ anlatıyor: Kays kabilesinden bir adam yanında çocuğuyla beraber Cuma namazı için camiye doğru yola çıkmışlardır. Ebû Alkame³⁷ de Camiin kapısında oturmuş bek-

35 Uyûnu’l-ahbâr, II, 180.

36 Basra ekolüne mensup meşhur dil ve edebiyat bilginlerinden. (ö. 215/830)

37 Ukalâu’l-mecânîn/akıllı deliler olarak bilinenlerden biri.

liyordu. Ebû Alkame'yi gören çocuk babasından, -alay etmek maksadıyla- Ebû Alkame ile konuşmak için izin istedi. Babasından olumsuz cevap alan çocuk ısrar etmeye başladı. Çaresiz kalan baba "Git ama sen bilirsin" dedi. Çocuk Ebû Alkame'nin önünde durdu ve aralarında şöyle bir konuşma geçti:

Çocuk: Ebû Alkame! Neden Kays kabilesinden insanların sakalları seyrek ve bakımları zahmetsiz oluyor da, Yemenlilerin sakalları kaba ve gür olup bakımları zahmetli oluyor?

Ebû Alkame: Bunun sebebi şu âyet-i kerimedir:

﴿وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا﴾

Toprağı verimli, güzel bir diyarın bitkisi, Rabbinin izniyle yeşerip çıkar. Çorak, verimsiz olan bir yerin bitkisi ise çıkmaz, çıkan da bir şeye yaramaz. [Arâf 7: 58]

Aynen senin babanın sakalı gibi.

Ebû Alkame'nin bu sözlerin işiten adam, utancından dolayı hemen çocuğunun elini bırakıp kalabalığın arasında kayboldu.³⁸

***

BUNU İLAHLARIMIZA KİM YAPTI

Bir dava sonunda İbn Ebû Alkame'nin hapsine hükmolunur. İbn Ebû Alkame, kadıdan, bir ihtiyaç için eve kadar gidip gelmesine izin vermesini talep eder, ancak izin verilmez. Bunun üzerine durumunu şu âyetle dillendirir:

﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ﴾

Artık ne tavsiyede bulunabilir, ne de ailelerine geri dönebilirler. [Yâsîn 36: 50]

Hapse girdikten sonra ise orada bulunanlara,

38 Ukalâu'l-mecânîn, s. 214-5.

﴿مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ؟﴾

Sizi bu Cehenneme ne soktu? [Müddessir 74: 42]

diye sorar. Onlar da,

﴿لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ﴾

Bizler inanan (namaz kılan)lardan değildik. [Müddessir 74: 43]

derler. Sonra İbn Ebû Alkame'nin gözüne birden meşhur şâir Mühelleb çarpar ve ağzından

﴿مَنْ فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا﴾

Bunu tanrılarımıza kim yaptı? [Enbiyâ 21: 59]³⁹

kelimeleri dökülür.⁴⁰

***

EY ZÜLKARNEYN

Deli olan İbn Ebû Alkame yolda giderken, mahallenin çocukları başına toplanıp şamata yapmaya başlarlar. İbn Ebû Alkame de çocuklardan kaçmak için koşmaya başlar. Bu sırada karşısına saçını iki örgü halinde ayırmış olan bir yaşlı çıkar. İbn Ebû Alkame içinde bulunduğu durumu bu yaşlı adama şöyle özetler:

﴿يَا ذَا الْقُرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ﴾

39 Âyetin verilen meâli bağlama uygun mealdir. Normalde âyetin mealinin şöyle olması gerekmektedir: “**Dediler ki: “İlâhlarımıza bunu kim yaptı ise şüphe yok ki, O zalimlerdendir.” [Enbiyâ 21: 59].** Ebû Alkame burada, Mühelleb gibi meşhur ve etkili bir şairin hapse atılmış olmasından dolayı duyduğu şaşkınlığı dile getirmektedir.

40 Muhâdarâtu`l-udebâ, II, 214.

Ey Zülkarneyn! Yecüc ve Mecüc yeryüzünde bozgunculuk çıkarıyorlar. [Kehf 18: 94] ⁴¹.

***

DIŐI AZAP İÇİ RAHMET

İbn İdris anlatıyor: “Mahallenin çocukları bir gün meşhur mecnunlardan Uleyyân’ın peşine takılmış kovalıyormuş. Sonunda Uleyyân geldi benim içinde bulunduğum evin kapısına dayan-
dı”. Hizmetçim bana “Uleyyân içeriye girmek için kapıyı zorluyor; çocuklarda peşinde” dedi. Ben de hizmetçime “Uleyyân’ı hemen içeri al ve kapıyı çocukların yüzüne kapat! Daha sonra Uleyyân’ın önüne yemesi için biraz hurma, güzel yiyecekler ve birkaç somun da koy! dedim. Hizmetçi bu yiyecekleri Uleyyân’ın önüne koyunca, Uleyyân hamd ü sena ettikten sonra –yemeklere işaret ederek- “bu Allah’ın bir rahmetidir” dedi. Daha sonra eliyle çocuklara işaret ederek “onlar da Allah’ın azabıdır” dedi. Sonra yemeğe başladı. Bu sırada çocuklar dışarıdan kapıya taş atıyorlar, Uleyyân da bir taraftan yemek yerken diğer taraftan da duyulacak şekilde şöyle söylüyordu:

﴿فَضْرَبَ بِيْتَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ﴾

Aralarına kapısı olan bir sur çekildi. Surun iç tarafında rahmet, dış tarafında ise azap vardır. [Hadid 57: 13].⁴²

***

41 el-Beyân ve’t-tebyîn, II, 162; Zülkarneyn ismi “iki asır sahibi” manasına geldiği gibi “iki saç örgüsü olan” anlamını da taşımaktadır. İbn Ebû Alkame’nin yaşlı adama. Zülkarneyn’ olarak hitap etmesinin sebebi, saçlarının iki örgü halinde bulunmasıdır.

42 el-İkdu’l-ferîd, VII, 163. Âyet-i kerime’nin tam meâli şu şekildedir: “O gün münafık erkek ve kadınlar, müminlere: “N’olur,” derler, “yüzümüze bir bakın da nûrunuzdan biz de yararlanalım!” Bunun üzerine onlara şöyle denilir: “Arkanıza dönün de bir nur arayın!” Derken, aralarına bir duvar çekilir. Bu duvarın bir kapısı olup bu kapının iç tarafında rahmet, dış tarafında ise azap vardır.” [Hadîd 57: 13]

ACELE ETME

Muhammed b. Abdullah anlatıyor: Bir Cuma günü Kufe mescidinde imam efendinin hutbesini dinliyordum. Birden cemaat içinden galeyana gelen yarı deli bir adam ayağa kalkıp,

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾

Ey insanlar, ben sizin hepinize Allah'ın gönderdiği bir peygamberim. [A'râf 7: 158]

diye bağırdı. Bunun üzerine orada bulunan Buhlul hemen ayağa kalktı ve adama hitaben,

﴿وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾

Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumakta acele etme! Ve, Rabbim! İlmimi arttır' de! [Tâhâ 20: 114]

diye müdâhale etti.⁴³

***

C) DİLENCİLER VE SAKİLLER

Sakil insanlar, kaba ve anlayışsız insanlardır. Bazen sırnaşık bazen halden anlamaz ve hodul tipler olarak görülür. En büyük özellikleri hangi topluluk içinde olurlarsa olsunlar, etrafındaki insanlara sürekli sıkıntı vermeleri ve bu yüzden kendilerinden mümkün olduğu kadar uzak durulmasıdır.

KANDİL

Sakîl bir adam, arkadaşın ziyaret eder ve bu ziyareti oldukça uzatır. Nihâyet akşam olup da karanlık çöktüğünde ev sahibi

43 Ukalâu'l-mecânin, s. 73.

kandili yakmaz. Bu hödük adam “*Kandili neden yakmıyorsun?*” diye sorunca, ev sahibi şöyle cevap verir:

﴿وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا﴾

Üzerlerine karanlık çöktüğünde kalkarlar. [Bakara 2: 20] ⁴⁴

Bunun üzerine adam kalkıp gider.⁴⁵

***

EKİN BİTMEZ VÂDİ

Ebû Hâmid el-Merverrûzî anlatıyor: Biz Basra Camii’nde, içinde İbn Abdel el-Mansûrî, İbn Ma’rûf ve Ebû Temmam ez-Zeynebî’nin de olduğu bir sohbet halkasına otururken şu mey-menetsiz tiplerden bir dilenci yanımıza çıkageldi. Bulunduğumuz yerde bizi dinleyenler de vardı. Dilenci ısrarlı bir şekilde istemeye ve taciz etmeye başladı. Adamın ısrarının ve suratının derisinin kalındığından çok canım sıkıldığı için duruma müdahale ettim ve adama “Be adam,

﴿بَوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ﴾

Ekin bitmez bir vâdiye [İbrâhîm 14: 37]

kondun!” dedim. Dilenci de bana, “Doğru söylüyorsun, ancak,

﴿يُجَبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ﴾

Her türlü mahsul orada toplanıyor. [Kasas 28: 57]

44 Âyette geçen قَامَ fiilinin temel anlamı ‘kalkmak, ayakta durmak’ tır. Esâsen âyette, sözü edilen fiil ile kastedilen budur. Yani, ışıktan mahrum kalan münâfıklar öylece kalakalmaktadırlar. Ancak Türkçe’de olduğu gibi, ‘kalkmak’ fiili Arapça’da da ‘gitmek, kalkıp uzaklaşmak’ yan anlamını da kazanmıştır. Evinde bir sakîl ağırlayan hâne sahibi, arkadaşasını göndermek için âyette geçen kelimenin bu mecâzi mânâsından yararlanmaktadır.

45 Muhâdaratu’l-udebâ, I, 803.

dedi". Adamın bu yüzüzce hazırcevabı oradakileri güldürdü ve adama birkaç dirhem verip savdılar. ⁴⁶

***

D) TUFEYLİLER, OBURLAR

Tufeylî, aslında parazit/asalak yaşayan demektir. Edebiyatta tufeylî denildiğinde, düğünlere ve ziyafetlere davetsiz giden kişiler kastedilir. Bunlar yemeyi çok seven, ve yemekler konusunda uzman olan kişilerdir. Diğer bir yönleri ise son derece hazırcevap ve kurnaz olmalarıdır. Bu kişiler, davet edildikleri ziyafetlere kendilerini kabul ettirebilmek için çok farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Literatürde bunlar hakkında çok sayıda anekdot mevcuttur.

***

ASİDE ZİYÂFETİ

Bünân⁴⁷ anlatıyor: Bir arkadaşım beni yemeğe davet etti. Gittiğimde baktım yanında bir grup esnaf var. Canımın asîde⁴⁸ çektiğini söyleyince, hazırlamam için bana malzemelerini ge-

46 el-İmtâ' ve'l-muâneşe, s. 345. Her iki âyet de Mekke'yi tarif etmektedir. Birinci âyette Hz. İbrahim'in, oğlu İsmail ve eşi Hâcer'i bu bölgeye yerleştirirken, Cenab-ı Hakk'a dua sadedinde söylediği sözler içerisinde Mekke ve havalisinin tarifi yapılmaktadır. İkinci âyette ise, Cenab-ı Hakk'ın İslam'a girmemekte ısrar eden Mekke'li müşriklere nimetini hatırlatmak sadedinde, burası verimsiz bir arazi olmasına rağmen ticaret merkezi olduğu için birçok zenginliğin buraya aktığını ve bunun büyük bir nimet olduğu dile getirilmektedir. Dolayısıyla dilencinin cevabı son derece uygun düşmüştür.

47 Meşhur oburlardan, ismi Abdullah b. Osmân veya Ali b. Muhammed'dir. Künyesi Ebu'l-Hasen, lakabı ise Bunân'dır. Aslen Mervlidir, fakat Bağdad'a yerleşmiştir. Bkz. et-Tatfîl, s. 139. Bir arkadaşına yaptığı duası şöyledir: "Allah sana beden sağlığı, çok yiyebilme özelliği, kesintisiz iştah, mide safası ihsan etsin! Allah sana iyi öğüten dişler, iyi hazmeden bir mide ve iyi çalışan bir sindirim sistemi nasip etsin!" Bkz. Emâlî'l-Kâlî, II, 174.

48 Asîde: Kamus tercümesine göre bulamaç aşdır.

tirdi: Bir kap ateş görmemiş taze sıkılmış üzüm suyu, bir miktar iki defa hem kalın hem ince elekten geçirilmiş beyaz un -âdeta eritmek üzere potaya konulmuş altın tozunu andırıyor-, eritilmiş Basra tereyağı, kalaylanmış büyük bir tencere ve bu malzemeleri güzelce karıştırabilecek güçlü bir pazu. Pişirirken, unun kıvamına gelmesinin alameti ‘fit-fit’ sesi çıkartmaya başlamasıdır. Tereyağının kıvamının işareti de ‘fık-fık’ sesidir. Bütün bu malzemeler hazır olunca, önüme ahşaptan imal edilmiş büyük bir çanak getirildi. Bu malzemeler yeterli miktarda içine konulduktan sonra iyice karıştırıldı. Daha sonra tayfuriyeye denilen yayvan bir kaba hazırladığımız malzemeyi boşalttık. Daha sonra ateşin üzerinde bu malzemeyi kavurduk. Ben servis yapmadan önce kabın ortasına içini tereyağı ile doldurduğum bir ‘mezâr’ açtım. Hep beraber yemeğin etrafına sıralandık. Bu grubun içinde daha önce beni görmediği için tanımayan birtakım boşboğazlar da bulunuyordu. İçlerinden biri bir lokmayı ortadaki tereyağının içine daldırarak

﴿نَكْبِكُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ﴾

Artık onlar ve o azgınlara hepsi birden tepetakla oraya atılırlar. [Şu‘arâ 26: 94]

dedi ve yağı kendine doğru çekti. Bir diğeri de,

﴿إِذَا الْقُوَا فِيهَا ۖ سَمِعُوا لَهَا تَغِيْطًا وَزَفِيرًا﴾

Oraya atıldıklarında [Mülk 67: 7] , onun öfkesinden gürelediğini ve korkunç homurtusunu işitirler. [Furkân 25: 12]

dedi ve yağı kendine doğru çekti. Yağ ona doğru akmaya başladı. Ben de,

﴿وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ﴾

Nice kullanılmaz kuyular, muhteşem saraylar vardır. [Hacc 22: 45]

dedim ve yağdan kendime doğru bir yol açtım. Bunun üzerine bir diğeri,

﴿أَخْرَجْتَهَا لِيُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا﴾

Sen onu, içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, şaşılacak bir iş yaptın. [Kehf 18: 71]

dedi ve yağı kendine doğru akıttı. Ben de ikinci bir hamle ile,

﴿أَنَا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ﴾

Biz yağmuru kupkuru yere göndeririz. [Secde 32: 27]

diyerek yağı yeniden kendime çevirdim. Bir başkası,

﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ﴾

İçlerinde akan iki pınar vardır. [Rahmân 55: 66]

diyerek yağı kendisine yönlendirdi. Ben yeniden bir hamle yapılarak,

﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ﴾

İçlerinde kaynayan iki pınar vardır. [Rahmân 55: 50]

dedim ve kendime doğru bir yol açtım. Bir başkası,

﴿فَأَلْتَمِسْ الْمَاءَ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ﴾

Derken sular takdir edilmiş bir iş için birleşti. [Kamer 54: 12]

âyetini okuyarak yağı kendine çevirdi. Ben yine devreye girerek,

﴿فَسَقُتَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ﴾

Biz onu ölü bir toprağa sevkederiz. [Fâtır 35: 9]

dedim ve yağı kendi önüme doğru çektim. Sonra baktım artık kimsenin söylecek bir şeyi kalmamış, kimse ses çıkartmıyor,

﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى
الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾

“Ey yer suyunu yut ve sen ey gök suyunu tut!” diye emir buyuruldu. Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi üzerinde yerleşti ve “Kahrolsun o zalimler!” denildi [Hûd 11: 44]

dedim ve asidenin geri kalanını yağla karıştırıp yedim. Hepsini bir gülme aldı. Hatta birisi boğazına lokma takıldığı için neredeyse boğulacaktı. Neyse ki sırtını yumruklayarak adamı kurtardılar. Verdiği sağlık ve afiyetten dolayı Allah’a hamdolsun.⁴⁹

***

YEMEĞİMİZİ GETİR

Oburluğu ile meşhur Bunân⁵⁰ şöyle demiş: “Kurân-ı Kerim’i baştan sona ezberledim, sonra şu iki kelime hariç hepsi bana unutturuldu”:

﴿آتِنَا غَدَاءَنَا﴾

Yemeğimizi getir! [Kehf 18: 62]⁵¹

***

RAKAMLAR VE İŞTAH

Oburluğuyla meşhur Bünân anlatıyor: Bir defasında, Hâşimoğullarından bir adamı ziyârete gitmişim. Bu zâtın yanında bir süre kaldım, kendisiyle bir şeyler yeyip içtik. Nihâyet ayrılmak istediğimde bana, “*Tatlı ister misin?*” diye sordu. Ben de, “*Efendim, görmeden karar veremem!*” dedim. Hemen, koni bi-

49 Kitabu’t-tatfil, s. 164-5.

50 Bunân et-Tufeylî: Abbâsiler dönemi sosyal yapısında özel bir sınıf oluşturan oburlar ve tufeylîler zümresinin en parlak simâsı.

51 et-Tatfil, s. 140.

çiminde oyulmuş, ayakları kendinden bir kap getirtti. Bu kapta pâlûze nişastası ve yumurta akından yapıma, içi bademle dol-
durulmuş, teberzed şekeri ile tatlandırılmış, etrafında petek-
li beyaz bal dilimleri olan, üzerine Cûr gülsuyu serpiştirilmiş
levzî nec tatlısı vardı. Tatlıdan koparttığımda örse vurulan çekiç
sesi gibi bir ses duyuyor, ağzına attığında ise, ateşten çıkartıp
suya daldırdığı kızgın demirin cızlama sesi gibi bir ses işitiyor-
dun. Kendisi durmadan atıştırıyor, fakat bana hiç vermiyordu.

Ben -bu iştah kabartan tatlıdan yiyebilmek için bir vesile ol-
sun diye-

﴿إِنَّ إِلَٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ﴾

Sizin ilâhınız birdir. [Sâffât 37: 4]

dedim. O da bana (yaptığı bu leziz tatlıdan) bir lokma verdi.
Sonra,

﴿إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ﴾

Biz onlara iki peygamber göndermiştik. [Yâsîn 36: 14]

dedim. Bana bir lokma daha verdi.

﴿فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ﴾

Bir üçüncüyle takviye ettik. [Yâsîn 36: 14]

dedim. Bir lokma daha verdi.

﴿فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ﴾

Kuşlardan dördünü yakala, onları kendine alıştır. [Bakara 2:

260]

dedim. Bir lokma daha verdi.

﴿خَمْسَةً سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ﴾